

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ'NE

Başvuru Konusu :Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne yapılmış bulunan Yaramuş v. Türkiye (Başvuru No.41852/23) bireysel başvuru dosyasına *amicus curiae* sıfatıyla hukuki mütalaa sunulması hakkında.

Amicus Curiae Sıfatıyla

Mütalaa Sunan Kurum : Hakikat Adalet ve Hafıza Çalışmaları Derneği

Bireysel Başvuru Sahipleri : Suşin YARAMUŞ ve Abdullah YARAMUŞ

Vekili : Av. Hüseyin TÜL

İçindekiler

GİRİŞ.....	2
BAŞVURUYA KONU OLAYLARIN ÖZETİ.....	3
İdare Mahkemesi Önündeki Süreç	5
Anayasa Mahkemesi Önündeki Süreç	5
Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Önündeki Süreç	6
DEVLETİN YAŞAM HAKKINI KORUMA VE ÖNLEME YÜKÜMLÜLÜĞÜ	7
DEVLETİN YAŞAM HAKKI İHLALİ İDDİASINI ETKİLİ ŞEKİLDE SORUŞTURMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ	10
Tüketilmesi Gereken Başvuru Yollarına İlişkin Değerlendirme	10
Yaşam Hakkı İhlali İddiasını Etkili Şekilde Soruşturma Yükümlülüğü Yönünden Değerlendirme.....	13
SONUÇ	15

GİRİŞ

1. Amicus Curiae sıfatıyla bu hukuki mütalaayı sunan Hakikat Adalet ve Hafıza Çalışmaları Derneği (Hafıza Merkezi), 2015 yılı Eylül ayında Cizre’de ilan edilen sokağa çıkma yasağı döneminde altı aylık Muhammed Tahir Yaramuş’un, sağlık hizmetine erişememesi sonucu yaşamını yitirmesiyle ilgili Yaramuş v. Türkiye (Başvuru No.41852/23) başvurusuna ilişkin yazılı görüşünü, Mahkeme’nin adaletin uygun biçimde tecellisini sağlama misyonuna katkıda bulunmak amacıyla sunmaktadır. Bu kapsamda Hafıza Merkezi, başvuruya konu olayın AİHM içtihadı ışığında değerlendirmelerde bulunma fırsatı sunduğu için Sayın Mahkeme’ye teşekkürlerini sunar.
2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtüzüğü’nün 44/3(a) maddesine eklenen “*Bir başvuru, İçtüzüğün 51/1 veya 54/2(b) maddeler uyarınca davalı Sözleşmeci Tarafa bildirildikten sonra, Daire Başkanı, Sözleşme’nin 36/2. maddesinde öngörüldüğü şekilde adaletin uygun şekilde yönetilmesi amacıyla, yargılamaya taraf olmayan bir Sözleşmeci Tarafı veya başvuran olmayan ilgili bir kimseyi, yazılı görüşlerini sunmaya veya istisna durumlarda duruşmada yer almaya davet edebilir veya buna izin verebilir*” hükmüne dayanarak, amicus curiae sıfatıyla Sayın Mahkeme’ye hukuki görüşümüzü sunarak insan haklarının ve temel özgürlüklerin tam olarak ve en etkili şekilde korunması hedefine katkıda bulunmayı amaçlamaktayız.
3. Hafıza Merkezi, avukatlar, gazeteciler, akademisyenler ve hak savunucuları tarafından İstanbul’da kurulmuş ve geçmişte yaşanan ağır insan hakları ihlallerine ilişkin hakikatin sosyolojik ve hukuki boyutlarıyla ortaya çıkarılması, uluslararası standartlarda belgelenmesi, bu ihlaller ile ilgili toplumsal hafızanın güçlendirilmesi, mağdurların adalet arayışlarında desteklenmesi ve cezasızlıkla mücadele edilmesi amacıyla çalışan bir sivil toplum kuruluşudur. Güvenlik güçlerinin karıştığı iddia edilen yaşam hakkı ihlallerinde yapısal sorunların belgelenmesi ve izlenmesi, Hafıza Merkezi’nin temel çalışma alanları arasındadır.
4. Türkiye’de 2015-2016 yılları arasında özellikle Cizre, Sur ve Silopi gibi ilçe merkezlerinde ilan edilen sokağa çıkma yasakları, çok sayıda sivilin, özellikle de

çocukların hayatını kaybetmesiyle sonuçlanmıştır. Başvuruya konu olay da, sokağa çıkma yasakları döneminde altı aylık bir bebeğin sağlık hizmetine erişememesi nedeniyle yaşamını yitirmesi, devletin yaşam hakkını koruma yönündeki pozitif yükümlülüklerinin ve etkili soruşturma yürütme sorumluluğunun ihlali bakımından ciddi hukuki sorunlar doğurmaktadır. Bu olay, yalnızca Yaramuş ailesi açısından değil, benzer koşullarda yaşamını yitiren tüm siviller bakımından da cezasızlık sorununun sürekliliğini ortaya koymaktadır.

5. Bu nedenle sunulan görüş, yaşam hakkının korunması, devletin pozitif yükümlülükleri, olağanüstü hâl koşullarında sağlık hizmetine erişim hakkı ve etkili soruşturma yükümlülüğü kapsamında uluslararası insan hakları hukuku standartları ve AİHM içtihadı çerçevesinde Mahkeme'nin önündeki değerlendirmeye katkı sunmayı hedeflemektedir.
6. Cezasızlıkla mücadele konusunda önemli çalışmalarda bulunan Hafıza Merkezi'nin Yaramuş v. Türkiye başvurusu hakkında hukuksal görüş bildirme istemi, ilgili alandaki birikimlerinin Sayın Mahkeme tarafından değerlendirilmesi ve ihlallerin tekrarının önlenmesine ve kamu makamlarının hesap verebilirliğinin teminine katkı sunma arzusundan kaynaklanmaktadır.

BAŞVURUYA KONU OLAYLARIN ÖZETİ

- 1- Başvurucular Suşin Yaramuş ve Abdullah Yaramuş, 10 Ağustos 2015'te doğan ve 6 Eylül 2015 tarihinde hayatını kaybeden Muhammed Tahir Yaramuş'un annesi ve babasıdır.
- 2- 2015 yılı Ağustos ayından itibaren, başta Cizre, Sur ve Silopi olmak üzere Türkiye'nin güneydoğusundaki pek çok il ve ilçede, 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'nun 11. maddesine dayanılarak kaymakamlar ve valiler tarafından sokağa çıkma yasakları ilan edilmiştir. Bu yasakların hukuka aykırı olduğu yönünde ciddi iddialar ve eleştiriler bulunmaktadır.

- 3- Başvurucular, Cizre’de ilan edilen sokağa çıkma yasaklarının ikinci gününün akşamında, 4 Eylül 2015 tarihinde saat 21.00 sularında, elektriklerin kesik olması ve hava sıcaklığının yüksekliği nedeniyle Nur Mahallesi Özgür Sokak’ta bulunan evlerinin bahçesinde oturdukları sırada uzaktan silah sesleri geldiğini duymuşlardır. Kısa bir süre sonra evlerinin avlusuna bir cismin düşmesi üzerine korkarak evin içine girmeye çalışmışlardır. Bu esnada anne Suşin Yaramuş, panik halinde hareket ederken ayağının takılması sonucu kucağındaki bebekle birlikte yüzüstü vaziyette beton zemine düşmüştür. Bebek, bilinci açık olmakla birlikte, çok şiddetli şekilde ağlamaya başlamış, anne tarafından bir süre emzirilmiş, sakinleşmesinin ardından yaklaşık 10-15 dakika sonra kusmaya başlamış ve ateşlenmiştir. Bunun üzerine başvurucular hemen 112 acil servisi arayarak, bebeklerinin kusmaya başladığını ve ateşinin yükseldiğini bildirmiş; ancak görevliler gece vakti gelemeyeceklerini ve sabahı beklemleri gerektiğini söylemiştir.
- 4- Bebeğin gece boyunca kusmaya devam etmesi ve ateşinin düşmemesi üzerine başvurucular, sabah saat 07.00 sularında yeniden ambulansı aramıştır. 112 görevlileri, yaklaşık 100 metre mesafedeki Saltan Sokak’a geldiklerinde, can güvenliklerinin tehlikede olduğu gerekçesiyle güvenlik güçleri tarafından durdurulmuş ve başvuruculara bebeği Botan Hastanesi’ne kendilerinin götürmeleri gerektiği söylenmiştir.
- 5- Gün boyu defalarca 112’yi arayan başvurucular, saat 21.00 sularında kendisini doktor olarak tanıtan bir kişiyle telefonda görüşmüş; bu kişi, bebeğe sirkeli suyla müdahale edilmesi gibi bazı önerilerde bulunmuştur. Bu önerilerin işe yaramaması sonucu bebek saat 03.00 sularında hayatını kaybetmiştir. Başvurucular sabah saatlerine kadar bebeğin cenazesiyle kalmış; soğutucu ve elektrik bulunmaması nedeniyle cenazeyi evlerinin yakınında bulunan Şeyh Sait Camisi’nin soğuk sayılan bölümüne götürmüşlerdir. Abdullah Yaramuş, iki gün bekledikten sonra beyaz bayraklarla İdil Caddesi’nde bekleyen Cizre Belediyesi cenaze nakil aracına bebeğinin cenazesini koymuş; sokağa çıkma yasakları sebebiyle kendisinin araca eşlik etmesine izin verilmediğinden ilk işlemler bebeğin kimliği belirsiz olarak yapılmıştır. 7 Eylül 2015 tarihinde adli ölü muayenesi ve otopsi yapılmış, 12 Eylül 2015 tarihinde defin izin belgesi ve teşhis tutanağı düzenlenmiştir. Sokağa çıkma yasağının kaldırılmasının ardından 13 Eylül 2015 tarihinde bebeğin cenazesi teslim alınarak defnedilmiştir.

- 6- 27 Kasım 2015 tarihinde baba Abdullah Yaramuş'un müşteki sıfatıyla ifadesi alınmıştır. Aynı gün anne Suşin Yaramuş da şüpheli sıfatıyla ifade vermiş ve Abdullah Yaramuş'un beyanlarını teyit etmiştir.
- 7- 9 Şubat 2016 tarihinde Adli Tıp Kurumu tarafından toksikoloji raporu, 25 Şubat 2016 tarihinde ise histopatoloji inceleme raporu düzenlenmiştir. Bu raporlarda bebeğin beyinde subaraknoidal mesafede minimal kanama ve parankimde konjesyon olduğu tespit edilmiştir.
- 9- Cizre Cumhuriyet Başsavcılığı, bebeğin ölümünün anne ile birlikte yere düşmesi neticesinde beyin kanaması geçirmesine bağlı olduğuna ilişkin 25 Şubat 2016 tarihli Adli Tıp Kurumu Başkanlığı raporuna atıf yaparak; Suşin Yaramuş'un taksir derecesinde dahi kusurunun bulunmadığı, ikametinin bulunduğu sokak ve çevresinde güvenlik güçleri ile örgüt mensupları arasında şiddetli çatışmalar yaşandığı, bu sebeple 112 ekiplerinin patlamalar ve çatışmalardan dolayı can güvenliği sebebiyle olay yerine gelip yaralı bebeğe müdahale edemediği gerekçesiyle 5 Ekim 2017 tarihinde kovuşturmaya yer olmadığına dair karar vermiştir.
- 10- Bu karara yapılan itiraz, 2 Ocak 2018 tarihinde müştekilerin her zaman şüpheliler hakkında suç duyurusunda bulunabileceği de belirtilerek reddedilmiştir.

İdare Mahkemesi Önündeki Süreç

- 11- Başvurucular, 21 Eylül 2017 tarihinde İçişleri Bakanlığı ve Şırnak Valiliği aleyhine maddi ve manevi tazminat talepli dava açmıştır. Mardin 1. İdare Mahkemesi, 18 Kasım 2020 tarihinde, idareye atfedilebilecek hizmet kusuru ya da kusursuz sorumluluk olmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar vermiştir. İç hukuk yollarının tüketilmesinin ardından Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunulmuş olup, bu başvuru 2023/55698 başvuru numarası ile Anayasa Mahkemesi önünde derdesttir.

Anayasa Mahkemesi Önündeki Süreç

- 12- Başvurucular, kovuşturmaya yer olmadığı kararına karşı yaptıkları itirazın reddi üzerine, iç hukuk yollarının tüketilmesi nedeniyle 9 Şubat 2018 tarihinde yaşam hakkının ve etkili soruşturma yürütme yükümlülüğünün ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunmuştur.
- 13- Anayasa Mahkemesi, 23 Mayıs 2023 tarihli kararında özetle; güvenlik güçlerinin yürüttükleri operasyon ile başvuru sahiplerinin bebeklerinin hayatını kaybetmesi arasında bir

bağ kurulamayacağını, güvenlik güçlerinin bebeğin yaşamına yönelik herhangi bir eylem veya ihmallerinin bulunmadığını, sağlık görevlilerinin mesleki yükümlülüklerine aykırı davrandıklarını gösteren bir durum olmadığını ve idare mahkemesinde açılan tam yargı yolunun henüz tüketilmediğini belirterek, yaşam hakkının maddi ve usul boyutunun ihlal edildiği iddiasını kabul edilemez bulmuştur.¹

- 14- Anayasa Mahkemesi üyesi hâkim Selahattin Menteş, ölüm olayının savcılık tarafından tüm yönleriyle etkili şekilde araştırılarak ortaya konulmadığını ve etkili bir soruşturma yürütülmediğini vurgulayarak çoğunluk görüşüne karşı şerh düşmüştür.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Önündeki Süreç

- 15- Anayasa Mahkemesi'nin kabul edilemezlik kararının ardından başvuru, bebeklerinin düşmesinin ardından kendilerine acil tıbbi destek sağlanmadığı, bebeğin kritik durumuna rağmen uygun ve yeterli tedaviye erişemediği ve bu sebeple hayatını kaybettiği gerekçesiyle, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) yaşam hakkını düzenleyen 2. maddesinin usul ve esas boyutlarının ve adil yargılanma hakkını düzenleyen 6. maddesinin ihlal edildiği iddiasıyla 20 Kasım 2023 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) bireysel başvuruda bulunmuştur. AİHM, 11 Mart 2024 tarihinde başvuruyu Hükümet'e bildirmiş ve taraflara aşağıda yer verilen soruları sormuştur:²

“1. Somut olayın koşullarında, acil tıbbi müdahale sağlanmaması nedeniyle davalı Devlet, başvuru, bebeklerinin yaşamını korumaya yönelik pozitif yükümlülüklerini yerine getirmeyerek Sözleşme'nin 2. maddesini ihlal etmiş midir? (*Sözleşme'nin 2. maddesinden doğan pozitif yükümlülükler için bkz. Centre de ressources juridiques au nom de Valentin Câmpeanu / Romanya [BD], Başvuru No. 47848/08, § 130, AİHM 2014*)

2. Başvurucuların iddiasına göre, ambulansın olay yerine ulaşarak bebeğe acil tıbbi yardım sağlamasını engellediği ileri sürülen sağlık personeli ve polis memurları hakkında ceza soruşturması açılmaması, başvuru, bebeklerinin kendi inisiyatifleriyle başvurabilecekleri diğer hukuk yolları saklı kalmak kaydıyla, Sözleşme'nin 2. maddesinin usuli boyutunu ihlal etmiş midir? (*Bkz. Asiye Genç*

¹ Abdullah Yaramuş ve Suşin Yaramuş Başvurusu, B. No: 2018/4886, 23/05/2023.

² Yaramuş v. Türkiye, Başvuru No: 41852/23, HUDOC, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-233075>.

/ Türkiye, Başvuru No. 24109/07, §§ 73 ve 83, 27 Ocak 2015; Mehmet Şentürk ve Bekir Şentürk / Türkiye, Başvuru No. 13423/09, § 105, AİHM 2013)”

16- Başvurucuların avukatları, 5 Ocak 2025 tarihinde Hükümet’in savunmasına karşı beyanlarını sunmuştur.

17- Bahsi geçen başvuru, aşağıda AİHS’nin 2. maddesi ile Anayasa’nın 17. maddesinde güvence altına alınan yaşam hakkına ilişkin pozitif yükümlülükler ile usuli yükümlülükler bağlamında ele alınacaktır.

DEVLETİN YAŞAM HAKKINI KORUMA VE ÖNLEME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

18- AİHS’nin 2. maddesinde yaşam hakkı güvence altına alınmıştır:

“Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez.”

19- AİHS’nin 2. maddesi yalnızca yaşam hakkını güvence altına almakla kalmayıp, aynı zamanda bir kimsenin yaşam hakkından yoksun bırakılmasının istisnai olarak hangi koşullarda meşru görülebileceğine dair kuralları belirleyen, AİHS’deki en temel hükümlerden biridir. Bu maddeden doğan yükümlülüklerin, savaş hâli dahil olmak üzere, AİHS’nin 15. maddesi uyarınca herhangi bir şekilde askıya alınması mümkün değildir.³

20- AİHM’ye göre, Sözleşme’nin 2. maddesinin lafzı, her şeyden önce kişilerin kasten öldürülmesine izin vermemektedir. Bununla birlikte AİHM, 2. maddenin yalnızca devlet görevlilerinin kuvvet kullanımı sonucunda meydana gelen ölümleri kapsamadığını; aynı zamanda birinci fıkrasının ilk cümlesiyle devletlere, topraklarında yaşayan kişilerin yaşamlarını korumak için gerekli önlemleri alma yönünde kesin bir yükümlülük yüklediğini vurgulamaktadır.⁴

21- Zira yaşam hakkı kapsamında devletin, negatif bir yükümlülük olarak, yetki alanında bulunan hiçbir bireyin yaşamına kasıtlı ve hukuka aykırı olarak son vermeme; pozitif bir yükümlülük olarak ise yetki alanında bulunan tüm bireylerin yaşam hakkını kamu

³ *McCann ve Diğerleri v. Birleşik Krallık*, Başvuru No: 18984/91, 05.09.1995, § 47.

⁴ *L.C.B. v. Birleşik Krallık*, Başvuru No: 23413/94, 09.06.1998, §. 36; *Öneryıldız v. Türkiye* [BD], Başvuru No: 48939/99, 30.11.2004, §. 71.

görevlilerinin, üçüncü kişilerin ve kişinin kendi eylemlerinden kaynaklanabilecek risklere karşı koruma yükümlülüğü bulunmaktadır.

- 22- Devletin sorumluluğunu doğurabilecek koşullarda bir ölüm meydana geldiğinde, devletin elindeki tüm imkânları kullanarak yaşam hakkını korumak için oluşturulan yasal ve idari çerçevenin gereği gibi uygulanmasını sağlama yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu kapsamda devlet, yaşam hakkına yönelik ihlallerin önlenmesini ve cezalandırılmasını sağlayacak etkili idari ve yargısal tedbirleri almakla yükümlüdür.⁵ Bu bağlamda, başvuru konusu olay özelinde de devlet —ister kamu isterse özel sağlık kuruluşları tarafından yerine getirilsin— sağlık hizmetlerini, hastaların yaşamlarının korunmasını güvence altına alacak şekilde düzenlemek ve uygulamak zorundadır.⁶
- 23- Bu noktada Mahkeme’nin dikkatine sunmak istediğimiz üç husus bulunmaktadır. İlk olarak, ambulans ekibi yaralı halde bekleyen Yaramuş’u almak için herhangi bir girişimde bulunmamıştır. 5 Eylül 2015 tarihinde ambulans, başvuruocuların bulunduğu yerden yaklaşık 100 metre uzaklıktaki güvenli bölgeye gelmiş; ancak sağlık personeli, güvenlik gerekçesiyle başvuruocuların adresine gelemeyeceklerini ve bebeklerini kendi imkânlarıyla Botan Hastanesi’ne götürmeleri gerektiğini söylemiştir.
- 24- İkinci husus ise, diğer tüm benzer başvurularda olduğu gibi, başvuruocuların güvenlik güçleri tarafından belirlenen ve ambulansların bekletildiği “güvenli” noktaya gelmelerinin beklenmesidir. Güvenlik güçlerinin, “Saltan Sokak sonrasında örgüt mensuplarının bulunduğu ve yoğun saldırıların yaşandığı, bu nedenle personelin can güvenliğinin sağlanamadığı” gerekçesiyle sağlık hizmetini yerine getiremeyeceklerini iddia ettiği bir ortamda devlet, başvuruoculardan yaralı bebeklerini güvenli bölgeye taşımalarını beklemiş; üstelik bunu yaparken başvuruocuların can güvenliğini sağlayacak hiçbir girişimde de bulunmamıştır. Kamu görevlilerinin görevini yerine getirirken kendi can güvenliklerinin sağlanmadığını ifade ettiği koşullarda, sivillerin yaralı bir bebeği güvenli bölgeye götürmelerinin beklenemeyeceği açıktır.
- 25- Üçüncü husus ise, yaralanmasının ardından ambulans gönderilmediği için hayatını kaybeden Yaramuş’un, zamanında ambulans gönderilmiş ve tıbbi müdahaleye erişimi sağlanmış olsaydı hayatta kalma ihtimalidir. Nitekim 5 Eylül 2015 akşam saatlerinde

⁵ *İrfan Durmuş ve Diğerleri Başvurusu*, B. No: 2014/4153, 11/05/2017, § 68.

⁶ *Nail Artuç Başvurusu*, B. No: 2013/2839, 03/04/2014, § 35; *Calvelli ve Ciglio v. İtalya*, Başvuru No: 32967/96, 17.01.2002, § 49; *Sevim Güngör v. Türkiye*, Başvuru No. 75173/01, 14.04.2009.

meydana gelen olayın hemen akabinde bilinci açık olan bebek, emzirildikten sonra bir süre sakin kalmış; ancak ateşinin yükselmesi ve kusmaya başlamasının hemen ardından başvuruçular 112 acil servisi aramıştır. Bu arama sırasında sağlık ekipleri “gece vakti oraya gelemeyeceklerini” belirtmiştir. Ardından, bebeğin ateşinin yükselmeye devam etmesi üzerine başvuruçular sabah saat 07.00’den itibaren 112’yi tekrar aramaya devam etmişlerdir.

26- Ambulans, başvuruçuların bulunduğu yerden yaklaşık 100 metre uzaklıktaki güvenli bölgeye gelmiştir. Başvuruçular, ambulansın siren sesini çok net bir şekilde duymuştur. Görüştükleri sağlık personeli, güvenlik gerekçesiyle başvuruçuların bulunduğu yere gelemeyeceklerini ve bebeğin Botan Hastanesi’ne başvuruçular tarafından kendi imkânlarıyla götürülmesi gerektiğini söylemiştir. Başvuruçular gün boyu ambulansa ve sağlık hizmetine erişememiş; olaydan yaklaşık 24 saat sonra, saat 21.00’de ancak telefon aracılığıyla bir hekimden destek alabilmişlerdir. Bu destek ise, profesyonel tıbbi müdahalenin yerini tutmamakta olup, sağlık hizmeti vermeye yetkin olmayan başvuruçuların kendi başlarına da uygulayabilecekleri, “sirkeli su kullanmak” gibi akla ilk gelen basit bir yöntemden ibarettir.

27- Yukarda bahsedildiği gibi, savaş hâlinde dahi askıya alınması mümkün olmayan yaşamı koruma yönündeki pozitif yükümlülük, devlet tarafından çatışma veya yoğun operasyonlar sırasında da yerine getirilmelidir. Ne var ki başvuruya konu olayda, devletin yaşamı koruma yönündeki bu pozitif yükümlülüğünü yerine getirmediği gözlemlenmiştir. Şayet bu yükümlülük yerine getirilmiş olsaydı, çok sayıda güvenlik gücünün hazır beklediği bir bölgede, sivil oldukları her halinden belli olan başvuruçuların bulunduğu alana en kısa sürede sağlık hizmetinin ulaştırılması beklenirdi. Oysa Muhammed Tahir Yaramuş’un kazayla düşmesinden, ailenin defalarca 112’yi aramasına ve nihayet bebeğin yaşamını yitirmesine kadar geçen süreçte, o bölgede hazır bulunan askerî unsurların hiçbir çabası olmadığı görülmektedir. Hatta, güvenlik güçlerinin yardımcı olması yönündeki beklentinin aksine, devletin askerî unsurların hazır beklediği bir bölgede dahi sivillerin can güvenliğini sağlayamadığı ortadadır.

28- Güvenlik güçleri, sivillerin can güvenliğini sağlayamadığı gibi, sağlık hizmetine ihtiyaç duyulan andan itibaren hayatta kalmayı sağlayacak adımları da atmamıştır. Şayet Abdullah Yaramuş ve Susin Yaramuş’un telefon kayıtları incelenseydi, 112 ile birçok

kez yapılan görüşmelerde de görülecekti ki kendilerine her defasında bebeklerini güvenli bir bölgeye getirmeleri gerektiği belirtilmiş ve bununla yetinilerek yaşamı koruma yönündeki pozitif yükümlülüğün gerektirdiği tıbbi yardım sağlanmamıştır.

29- Tüm bu bilgiler dikkate alındığında, devletin Muhammed Tahir Yaramuş'un yaşam hakkını koruma yükümlülüğünü ihlal ettiği düşünülmektedir.

DEVLETİN YAŞAM HAKKI İHLALİ İDDİASINI ETKİLİ ŞEKİLDE SORUŞTURMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Tüketilmesi Gereken Başvuru Yollarına İlişkin Değerlendirme

30- 5 Ekim 2017 tarihinde verilen kovuşturmayaya yer olmadığı kararına yapılan itiraz, 2 Ocak 2018 tarihinde reddedilmiş ve kararda müştekilerin her zaman şüpheliler hakkında suç duyurusunda bulunabilecekleri belirtilmiştir. Anayasa Mahkemesi de yaşam hakkının maddi boyutunun ihlali iddiasına ilişkin olarak, başvuru tarafından idare mahkemesinde açılan tam yargı davasının devam ettiğini, bu sebeple iç hukuk yollarının tüketilmediğini ve başvuru bu yolu tükettikten sonra yeniden Anayasa Mahkemesi'ne başvuruda bulunabileceklerini ifade etmiştir.⁷

31- Anayasa'nın 125. maddesi ile 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun (İYUK) 2. maddesi uyarınca başvuru sahipleri sahip olduğu başvuru yollarından biri tam yargı davasıdır. Buna göre idare, kural olarak, yürüttüğü kamu hizmetiyle nedensellik bağı kurulabilen zararları tazminle yükümlü olup; idari eylem ve/veya işlemlerden doğan zararlar, idare hukuku kuralları çerçevesinde "hizmet kusuru" veya "kusursuz sorumluluk" ilkeleri gereği tazmin edilmektedir. Öte yandan, nedensellik bağı idarenin tazmin sorumluluğunun mutlak koşulu da değildir. İdarenin faaliyet alanına giren, önlemekle yükümlü olduğu hâlde önleyemediği bazı zararların da nedensellik bağı aranmaksızın "sosyal risk" ilkesi gereğince tazmini gerekmektedir. İdare Mahkemesi'nin davayı reddetmesi hâlinde Bölge İdare Mahkemesi'ne ve Danıştay'a başvurmak ve bu yargı mercilerinin de davayı reddetmesi hâlinde yeniden Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunmak mümkündür.

⁷ Abdullah Yaramuş ve Suşin Yaramuş Başvurusu, § 40-41.

32- Yukarıda belirtildiği üzere, başvuru tazminat davası açmış; idarenin hizmet kusurunun bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddedilmesinin ve böylece iç hukuk yollarının tüketilmesinin ardından Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur. Bu bireysel başvuru hâlen Anayasa Mahkemesi önünde derdesttir.

33- Yaşam hakkı ile işkence ve kötü muamele yasağının ihlal edildiğine ilişkin şikâyetler bakımından, ceza hukuku çerçevesinde etkili tazmin yollarının sağlanması konusu, taraf devletin AİHS'nin 2. ve 3. maddeleri altındaki pozitif yükümlülükleri ile 13. madde altındaki etkili başvuru yolları sağlama yükümlülüğüyle yakından bağlantılıdır. Yukarıda da belirttiğimiz üzere, 2. ve 3. madde kapsamındaki ihlal iddiaları bakımından, yeterli hukuki tazminden bahsedilebilmesi için, sorumluların tespit edilmesi ve cezalandırılmasını sağlayan etkili bir resmî soruşturma yürütülmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, AİHS'nin 2. ve 3. maddelerinin ihlal edildiğinin ileri sürüldüğü durumlarda en uygun hukuki tazmin, etkili bir soruşturma yapılması ve sorumluların yargılanarak cezalandırılmalarıdır.

34- AİHM'ye göre, başvurucuya maddi tazminat olanağı sağlasa da sorumluların belirlenmesine ve bireysel cezai sorumluluklarının ortaya çıkarılmasına yol açmayan medeni ve idari yargı davaları, AİHS'nin 2. ve 3. maddeleri kapsamındaki başvurular bakımından etkili sonuç doğuran başvuru yolları olarak kabul edilmez ve bu nedenle tüketilmelerine gerek yoktur.⁸

35- *Assenov ve Diğerleri/Bulgaristan* kararında AİHM, başvuru soruşturma yapmakla görevli her seviyedeki tüm yetkililere yaptığı başvuruları ve polisler tarafından gerçekleştirilen kötü muamele nedeniyle kapsamlı bir soruşturma yapılması ve sorumlu polislerin yargılanması yönündeki taleplerini dikkate alarak, başvuru ceza yargılaması bakımından mevcut tüm yollarını tükettiği sonucuna varmıştır.⁹ AİHM, başvuru şikâyetleriyle ilgili olarak ceza soruşturması yapılmaması nedeniyle çektiği acılar için ayrıca bir tazminat davası açmasına gerek olmadığına karar vermiştir. AİHM'ye göre:

“Bir birey, polisler ya da diğer kamu görevlileri tarafından, hukuka aykırı olarak ve 3. maddeyi ihlal edecek şekilde, ciddi derecede kötü muameleye tâbi

⁸ *Tepe v. Türkiye* (kabul edilebilirlik kararı), B. No: 31247/96, 21/02/2002.

⁹ *Assenov ve Diğerleri v. Bulgaristan*, Başvuru No: 24760/94, 28.10.1998, § 102.

tutulduğu konusunda savunulabilir bir şikâyet ileri sürdüğünde, [3. madde] hükmü, Sözleşme’nin 1. maddesi altındaki, “kendi yetki alanları içinde bulunan herkese bu Sözleşme’de [...] tanımlanan hak ve özgürlükleri sağlarlar” diyen Devletin genel yükümlülüğüyle birlikte okunduğunda, etkili bir resmî soruşturmanın yapılması gerektiği anlaşılır. Bu soruşturma, 2. madde altındaki yükümlülükte olduğu gibi, sorumluların tespit edilerek cezalandırılmalarını gerektirir [...] Bu şart yerine getirilmezse, işkence ve insanlık dışı ve onur kırıcı muamele ve ceza konusundaki genel yasak, temel önemine rağmen uygulamada etkisiz hale gelir ve bazı durumlarda kamu görevlilerinin kontrolleri altındaki şahısların haklarına hiçbir ceza yaptırımı olmaksızın tecavüz etmeleri mümkün hale gelir.”

36- Yukarıdaki açıklamalar göstermektedir ki, AİHS'nin 2. ve 3. maddeleri kapsamındaki şikâyetler açısından, devlete veya kamu görevlilerine atfedilebilir yasadışı eylemler nedeniyle açılacak hukuk veya idari yargı davalarının etkili bir başvuru yolu olarak kabul edilebilmesi için, öldürmenin ya da kötü muamelenin hangi koşullarda ve nasıl yapıldığını ortaya çıkarmaya ve sorumluların tespit edilerek cezalandırılmalarına imkân tanıyacak nitelikte olmaları gerekmektedir. Sorumluların tespit edilerek cezalandırılmaları yerine sadece tazminat elde edilmesine olanak tanıyan hukuk ve idari yargı davaları, AİHS'nin 2. ve 3. maddeleri bakımından etkili başvuru yolu olarak nitelendirilemez. Nitekim AİHM, 1995 yılında gözaltında polisler tarafından işkenceye maruz bırakılan Talat Tepe'nin başvurusunda da aynı sonuca vararak, Hükümet'in Anayasa'nın 125. maddesi uyarınca idari yargı yoluna gidilmediği için başvurunun kabul edilemez bulunması gerektiği yönündeki itirazını reddetmiştir.¹⁰

37- Bu nedenle, başvurucunun İdare Mahkemesi'ne başvurusunun beklenemeyeceği gibi, bu yola başvurulmamış olması gerekçesiyle bireysel başvurunun kabul edilemez bulunmaması gerekmektedir. Kaldı ki başvuru, ilgili iç hukuk yolunu tüketmiş ve hizmet kusuru olmadığı gerekçesiyle davaları reddedilmiştir. Ayrıca, yukarıda yapılan açıklamalar ışığında, başvuru, tüketmiş oldukları cezai soruşturma yolunun da etkili ve yeterli bir başvuru yolu olduğu kabul edilmelidir.

¹⁰ Benzer yönde bkz. *Elçi ve Diğerleri v. Türkiye*, Başvuru No: 23145/93, 13.11.2003, § 606-608; *İlhan v. Türkiye*, Başvuru No: 22277/93, 27.06.2000, § 60-64.

Yaşam Hakkı İhlali İddiasını Etkili Şekilde Soruşturma Yükümlülüğü Yönünden Değerlendirme

38- Sözleşme'nin 2. maddesi devletlere, yaşam hakkını koruma yükümlülüğü getirmesinin yanı sıra, yaşam hakkına yönelik bir müdahale iddiası karşısında etkili bir soruşturma yürütme yükümlülüğü de yüklemektedir. Bu usul yükümlülüğü çerçevesinde devletler, yaşam hakkına yönelik müdahalenin yalnızca devlet görevlilerince gerçekleştirildiği durumlarda değil, doğal olmayan ölüm olaylarında da sorumlularının tespit edilmesini ve gerektiğinde cezalandırılmasını sağlayabilecek etkili bir soruşturma yürütmek zorundadır.¹¹ Bu tür bir soruşturmanın temel amacı, yaşam hakkını koruyan hukukun etkin bir şekilde uygulanmasını güvence altına almak ve özellikle kamu görevlilerinin veya kamu kurumlarının rollerinin bulunduğu durumlarda, yetki alanları altında meydana gelen ölümler için hesap verilebilirliği sağlamaktır.¹² Sorumlu kişi ya da kişilerin tespit edilmesini sağlayabilecek bir soruşturmada ortaya çıkan her türlü eksiklik, soruşturmanın etkisiz olduğuna karar verilmesine neden olabilir.¹³

39- Yukarıda belirtilen ilkeler ışığında, somut başvuruya ilişkin iç hukukta yürütülen ceza soruşturmasına bakıldığında, soruşturmayı yürütmekle görevli savcılık makamının yükümlülüklerini yerine getirmediği gözlemlenmektedir. Başvurucuların bebeklerinin gerekli tedaviye erişememesi nedeniyle yaşamını yitirmiş olabileceği ihtimaline binaen, ceza soruşturmasının kapsamlı şekilde genişletilerek yürütülmesi gerekiyordu.

40- Bu bağlamda gözlemlenen usuli eksikliklerden ilki, yürütülen ceza soruşturmasında bahsi geçen kamu görevlilerinin şüpheli sıfatıyla ifadelerinin alınmamış olmasıdır. Başvurucular, sürecin her aşamasında 112 acil servisini defalarca aradıklarını; birçoğunda ulaşamadıklarını, ulaştıkları sağlık personelinin ise evlerine gelmediğini beyan etmişlerdir. Ölümle sonuçlanan bu olayda, sürecin tam olarak aydınlatılması ve maddi gerçeğe ulaşılması için, öncelikle olayın gerçekleştiği gün ve saatlerde olay yeri ve çevresine sağlık hizmeti sunmakla yükümlü kamu görevlisi sağlık personelinin ifadesine başvurulması; ayrıca, sunmakla yükümlü oldukları acil tıbbi yardım hizmetini

¹¹ *Salman v. Türkiye* [BD], Başvuru No: 21986/93, 27.06.2000, § 105; *Şener Can ve diğerleri v. Türkiye*, Başvuru No: 27446/12, 24.11.2014, § 37.

¹² *Serpil Kerimoğlu ve Diğerleri Başvurusu*, B. No: 2012/752, 17/09/2013, § 54; *Nail Artuç Başvurusu*, § 36.

¹³ *Adalı v. Türkiye*, Başvuru No: 38187/97, 31.03.2005, § 223; *Dink v. Türkiye*, Başvuru No: 2668/07, 14.09.2010, § 78.

hangi gerekçelerle yerine getirmediklerinin ayrıntılı biçimde araştırılması gerekirdi. Bu yapılmadığından, soruşturmanın tek şüphelişi anne olarak kabul edilmiştir.

- 41- Bir diğer husus ise, başvuru konusu olayın gerçekleştiği günlerde olay yerinde güvenlik gerekçesiyle yürütülen operasyonların başvuruçuların bebeklerine yönelik tıbbi müdahaleyi engellediği iddiasıdır. Olay yeri hiçbir şekilde incelenmemiş; bu nedenle bölgede gerçekten çatışma olup olmadığı, çatışmanın ambulansın sokağa girmesini engelleyecek nitelikte ve yoğunlukta bulunup bulunmadığı araştırılmamıştır. Ayrıca, olay yerinde ve civarında bulunan askerî araçlardaki kamera kayıtları ile yine olay yerinde ve civarında bulunabilecek görgü tanıklarının beyanları da toplanmamıştır.
- 42- Bu bağlamda, sağlık personelinin yanı sıra, olay yeri ve çevresinde düzenlenen operasyonlarda görevlendirilen güvenlik güçleri ile bu kişilerin emir ve talimat zincirinde bağlı oldukları üstlerinin de tespit edilerek ifadelerinin alınması gerekirken, bu kişiler de tespit edilmemiş ve ifadelerine başvurulmamıştır.
- 43- Tespit edilen ikinci usuli eksiklik, 112 acil çağrı kayıtlarının ve telsiz kayıtlarının istenmemiş olmasıdır. Yukarıda aktarıldığı gibi başvuruçular, saatler boyunca ve birçok kez 112 acil servisini aramış; tıbbi müdahalenin zorunlu olduğunu ve kamu görevlilerinin yanlarına gelmesi gerektiğini belirtmiştir. Hükümet ise, açılan tazminat davasında İdare Mahkemesi'nin kayıt formunu ilgili kurumdan istediğini ve gelen cevapta başvuruçuların yalnızca bir kez aradığına dair bir form düzenlendiğini ileri sürmüştür. Ancak telsiz ve HTS kayıtlarıyla kolaylıkla doğrulanabilecek veya çürütülebilecek bu iddia hakkında herhangi bir inceleme yapılmamış; günü, saati ve içeriği kolaylıkla tespit edilebilecek nitelikte olan bu görüşmeler araştırılmamıştır.
- 44- Başvuruçuların bebeklerinin ivedi ve uygun tıbbi müdahaleye erişememesi nedeniyle hayatını kaybetmesine ilişkin olarak sorumluluğu bulunabilecek kişilerin tespit edilmesini sağlayacak herhangi bir işlem yapılmaması, AİHM'nin yerleşik içtihatları doğrultusunda etkili bir soruşturma yürütülmediği izlenimi yaratmaktadır.¹⁴
- 45- Etkili bir soruşturma yürütülmemesi, soruşturmada anne dışında hiçbir kişinin şüpheli sıfatıyla yer almamasına, faillerin tespit edilememesine ve dolayısıyla sorumluların cezalandırılmamasına yol açmıştır. AİHM'nin yerleşik içtihadına göre, yaşam hakkının ihlal edildiği durumlarda; beraat, kovuşturmaya yer olmadığı, takipsizlik, hükmün

¹⁴ *İpek v. Türkiye*, Başvuru No: 25760/94, 17.02.2004, § 173.

açıklanmasının geri bırakılması, erteleme, para cezası veya hapis cezasını para cezasına çevirme kararları gibi, suçun ağırlığıyla orantılı bir yaptırım öngörmeyen kararlar dahi cezasızlık olarak kabul edilirken, bir bebeğin gerekli, yeterli ve somut gerekçeler gösterilmeden tıbbi müdahaleye erişimi sağlanmadığı için hayatını kaybettiği başvuruya konu olayda sorumluların tespit edilememesi, cezasızlığın ötesinde bir hoşgörü ve teşvik içermektedir.¹⁵

46- Tüm bu nedenlerle Hafıza Merkezi, maddi gerçeği açığa çıkartabilecek delillerin ivedi bir şekilde toplanmadığı ve cezasızlıkla sonuçlanan bu soruşturmanın, AİHS'nin 2. maddesi uyarınca etkili soruşturma yürütme yükümlülüğüne aykırı bir şekilde yürütüldüğü görüşündedir.

SONUÇ

47- Yukarıda anılan Anayasa Mahkemesi ve AİHM içtihatları ışığında, Yaramuş'un ölümüne ilişkin başlatılan ve kovuşturmaya yer olmadığı kararıyla sonuçlanan soruşturmanın, AİHS'nin 2. maddesi uyarınca insan hakları hukuku kapsamında devletin yaşam hakkını koruma ve yaşam hakkı ihlalinin etkili şekilde soruşturma yükümlülüklerini ihlal etmiş olabileceği kanaatindeyiz. AİHM'nin, halihazırda önünde bulunan başvuruyu değerlendirirken ilgili uluslararası insan hakları hukuku standartlarını dikkate almasını talep eder; Mahkeme'ye her türlü ilave katkıyı sunmaya hazır olduğumuzu bildiririz. 11/11/2025

Saygılarımızla.

¹⁵ Çok sayıda karar arasından bkz. *Böber v. Türkiye*, B. No: 62590/09, 09.04.2013, § 35; *Opuz v. Türkiye*, B. No: 33401/02, 09.06.2009, § 170.